

LYRIIKKA

Runoudella on pitkä historia, ja se on olemassaolonsa aikana kokenut perinpohjaisia muodonmuutoksia. Varhaisin suomalainen lyriikka on ollut laulettua ja runomittaista, mutta nykylyriikkaa eivät välttämättä pidättelee mitat ja loppusoinnut. Kuitenkin runoissa on edelleen säkeitä, säkeistöjä, soinnillisuutta ja vertauskuvallisuutta.

Suomalainen lyriikka oli alkuvaiheissaan käyttötaitetta. Runoja seipetettiin 1500-luvulla lähinnä kirkollisia toimituksia ja juhlatilaisuuksia ajatellen. Arkkiveisuja, eli irrallisina arkkeina myytäviä runoja julkaistiin 1600-luvulta lähtien. Vanhimmat suomalaiset arkkiveisut olivat uskonnollisia, mutta aiheet maallistuivat myöhemmin.

Suomen kansallisrunoilija J.L. Runeberg vaikutti voimakkaasti 1800-luvun runouteen. Suomen sodasta kertova *Fänrik Ståls sägner* (Vänrikki Stoolin tarinat) vaikutti myös käsityksiin suomalaisesta kansakunnasta. Samoihin aikoihin alkoi kansanrunojen järjestelmällinen kerääminen. Vuosisadan lopulla runoutta alettiin kirjoittaa myös suomeksi.

Ennen vuosisadan vaihdetta runous noudatti tiukasti runomittaa. Vähitellen lyriikka alkoi modernisoitua ja mitta vapautua. Esimerkiksi Eino Leino käytti *Helkavirsissään* kalevalamittaa vapaasti. Toisaalla taas V.A. Koskenniemi asettui klassisen runouden ja Runebergin perinteen jatkajaksi. Modernismin tärkeimpiä edelläkävijöitä oli pääosin ruotsiksi kirjoittanut Edith Södergran. Hän kirjoitti vapaamittaista runoutta, jossa on vahvaa kuvallisuutta, elämänhurmaa ja synkkää epätoivoa.

Edith Södergranin jalanjäljillä jatkoivat suomenkieliset Tulenkantajat. Tulenkantajien lyriikassa kuvattiin hurmioituneeseen sävyyn niin suomalaista luontoa, eksoottisia maita kuin kaupunkien asfalttiviidakoitakin. Vapautuminen ilmeni 1920-luvun runoudessa muunkinlaisina kokeiluina. Esimerkiksi Aaro Hellaakoski kirjoitti kuvarunoja, joissa tekstin muotoilulla oli tärkeä osa.

Sotien jälkeen modernismista tuli vallitseva ilmaisutapa ja mitallisuudesta suurimmaksi osaksi luovuttiin. Yksilön kokemus ja minuuden pohdinta olivat ajan keskeisiä aiheita. Vaikutusvaltaisia modernistirunoilijoita olivat esimerkiksi Eeva-Liisa Manner ja Paavo Haavikko.

1960-luvulla lyriikan rooli yhteiskunnallisessa keskustelussa kasvoi. Pentti Saarikosken kylmän sodan poliittista tilannetta kommentoiva runokokoelma *Mitä tapahtuu todella?* nousi koko 1960-luvun symboliksi. Samaan aikaan myös korkeakirjallisuuden ja viihteen välinen raja alkoi kaventua. Tämä näkyi esimerkiksi laululyriikan arvostuksen nousuna.

1990-luvulla esikoisteoksensa julkaissut runoilijasukupolvi alkoi ottaa huomattavaa etäisyyttä modernistiseen perinteeseen. 2000-luvun lyriikalle on tyypillistä lajien moninaisuus sekä populaari- ja korkeakulttuurin sekoittuminen. Tämä ilmenee esimerkiksi runojen intertekstuaalisissa viitteissä. Myös esimerkiksi internetin haku-koneita voidaan käyttää runouden lähteenä. Nykyrunoilijoista esimerkiksi Harry Salmenniemi leikittelee sanoilla ja niiden merkityksillä internetin laajaa aineistoa hyödyntäen.

PUKSTAAVIN LUKUVINKIT:

J.L. Runeberg: *Vänrikki Stoolin tarinat*
Eino Leino: *Helkavirsiä*
V.A. Koskenniemi: *Uusia runoja*
Edith Södergran: *Syyskuun lyyra*
Kaarlo Sarkia: *Kohtalon vaaka*
Aaro Hellaakoski: *Jääpeili*
Eeva-Liisa Manner: *Tämä matka*
Paavo Haavikko: *Puut, kaikki heidän vihreytensä*
Pentti Saarikoski: *Mitä tapahtuu todella?*
Harry Salmenniemi: *Texas, sakset*